

ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ТА ЗМІШАНОЇ ОСВІТИ

INFORMATION AND DIGITAL COMPETENCE OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS IN DISTANCE AND BLENDED LEARNING

Стаття присвячена одній із актуальних проблем формування інформаційно-цифрової компетентності майбутніх учителів іноземних мов в умовах дистанційної та змішаної форми навчання. У роботі зроблено аналіз дистанційної та змішаної форми навчання. Зокрема, виокремлено основні особливості, провідні компоненти та складові системи змішаного навчання.

На основі науково-педагогічної літератури схарактеризовано смислове поле поняття «інформаційно-цифрова компетентність» та його компонентів. Особливе значення приділяється формуванню і розвитку необхідних цифрових навичок майбутнього учителя іноземних мов, тому у дослідженні сформовано перелік нових сучасних мобільних додатків для вивчення іноземних мов.

Зокрема, у роботі розглянуті ключові висновки загальнонаціонального дослідження «Цифрова грамотність населення України» за підтримкою Міністерства цифрової трансформації України. На основі цього дослідження та отриманих методом анкетування даних пропонується педагогічна умова формування інформаційно-цифрової компетентності, а саме – підвищення рівня цифрової грамотності майбутніх учителів іноземних мов в умовах дистанційної та змішаної форми навчання. Для її реалізації запропоновано опанування освітніх серіалів: «Карантин: онлайн-сервіси для вчителів», «Інтерактивне навчання: інструменти та технології для цікавих уроків», «Цифрові навички для вчителів» на національній онлайн-платформі з цифрової грамотності та тестування для перевірки отриманих знань, умінь, навичок, головною метою яких є навчити майбутніх учителів іноземних мов вільно користуватись гаджетами і здійснювати інтерактивне навчання. Також, у роботі окреслено результати пілотного дослідження, де запропонована педагогічна умова – підвищення рівня цифрової грамотності майбутніх учителів іноземних мов в умовах дистанційної та змішаної освіти – для формування інформаційно-цифрової компетентності є ефективною.

Ключові слова: дистанційна та змішана освіта, інформаційно-цифрова компетентність, цифрова грамотність, майбутній учитель іноземних мов.

This article is devoted to the problem of information and digital competence development for future foreign language teachers while distance and blended learning. The analysis of distance and blended learning is done. In particular, the main features, leading components and components of the blended learning system are highlighted.

On the basis of scientific and pedagogical literature the semantic field of the concept "information and digital competence" and its components is characterized. Particular attention is paid to the formation and development of the necessary digital skills of future foreign language teachers, so a list of new modern mobile applications for learning foreign languages is formed.

In particular, the paper considers the key findings of the national research "Digital Literacy of the Population of Ukraine" with the support of the Ministry of Digital Transformation of Ukraine. On the basis of this research and on the obtained questionnaire data, the pedagogical condition for the formation of information and digital competence is introduced, namely, increasing digital literacy level of future foreign language teachers in distance and blended learning. It is suggested to learn the educational series: "Quarantine: online services for teachers", "Interactive learning: tools and technologies for interesting lessons", "Digital skills for teachers" on the national online platform for digital literacy and to test knowledge, skills, abilities, where the main goal is to teach future foreign language teachers to use gadgets freely and use interactive learning. Also, the paper outlines the results of a pilot study, which introduced a pedagogical condition – increasing the digital literacy level of future foreign language teachers in distance and blended learning – for information and digital competence development is effective. **Key words:** distance and blended learning, information and digital competence, digital literacy, future foreign language teacher.

УДК 378[016:81'243]:004
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/43/2.31>

Черненко А.В.,
аспірантка кафедри освітології та інноваційної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сьогодні в умовах всесвітньої пандемії освітня парадигма вимушена змінювати свій вектор. Карантин призвів до суттєвих змін у сфері освіти, коли на зміну традиційній формі навчання прийшла дистанційна та змішана.

Широке запровадження дистанційної та змішаної форми навчання поставило нові вимоги перед всією освітньою спільнотою, а саме – пошук шляхів для якісної організації навчального процесу. Наразі освітня галузь перебуває в пошуку найбільш якісного, ефективного дидактично-цифрового інструментарію для налаштування нових засобів навчального процесу в умовах дистанційної та

змішаної освіти, які б давали показники високого рівня [9].

В умовах пандемії, коли заклади освіти по всьому світу переходять на дистанційне та змішане навчання, інформаційно-цифрова компетентність є вимогою часу. Тому в сучасних реаліях інформаційно-цифрова компетентність майбутніх учителів іноземних мов є обов'язковою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема формування інформаційно-цифрової компетентності майбутніх учителів іноземних мов в умовах дистанційної та змішаної освіти знайшла відображення у важливих державних документах: у наказі МОН України «Про затвердження

Положення про дистанційне навчання» [6], у проєкті нового освітнього стандарту «Нова українська школа» [4], у звіті Міністерства цифрової трансформації України «Цифрова грамотність населення України», а також у наукових працях українських та зарубіжних дослідників. Серед останніх наукових публікацій можна виокремити насамперед роботи таких науковців, як Н. Болюбаш, В. Демкин, В. Гнезділов, М. Коваль, Н. Муліна, В. Маняхіна, О. Мусійовська, Е. Новікова, Н. Телешева, І. Холодкова, В. Пурніма, С. Шокалюк та інших вчених.

Незважаючи на чималу кількість опублікованих наукових робіт, все ще відчувається недостатньо розглянута комплексно проблема формування інформаційно-цифрова компетентність майбутніх учителів іноземних мов в умовах дистанційної та змішаної освіти. Залишається відкритим питання про ефективну педагогічну умову для формування цієї компетентності у дистанційному та змішаному навчанні. Усе це зумовлює необхідність подальших теоретико-методологічних досліджень.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. До питань формування інформаційно-цифрової компетентності майбутніх учителів іноземних мов в умовах дистанційної та змішаної освіти, які залишаються невирішеними, належать: всесвітня пандемія, як наслідок заміна традиційної форми навчання на дистанційна та змішану; недостатньо розглянуто ефективний дидактично-цифровий інструментарій майбутніх учителів іноземних мов для налаштування нових засобів навчального процесу в умовах дистанційної та змішаної освіти,

Мета статті – аналіз інформаційно-цифрової компетентності майбутніх учителів іноземних мов при дистанційному та змішаному навчанні та запровадження педагогічної умови її формування.

В процесі дослідження використано комплекс різних методів дослідження: загальнонаукові (аналіз, синтез, систематизація, узагальнення, порівняння тощо) для теоретичного огляду, емпіричні – пілотне анкетування студентів для уточнення рівня їх цифрових знань, умінь, навичок, що й стало основою для обґрунтування педагогічної умови – підвищення рівня цифрової грамотності у дистанційному та змішаному навчанні.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, дистанційна освіта – це можливість навчатися та отримувати необхідні знання, уміння, навички, компетенції віддалено від навчального закладу в будь-який зручний час [2]; це організація освітнього процесу, учасники якого віддалені один від одного і взаємодіють за допомогою сучасних цифрових технологій.

У наказі МОН України «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» зазначено, що «метою дистанційного навчання є надання

освітніх послуг шляхом застосування у навчанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій за певними освітніми або освітньо-кваліфікаційними рівнями відповідно до державних стандартів освіти» [6]. Згідно цьому Положенню [6], дистанційна форма освіти має два режими, зокрема: синхронний, коли всі учасники перебувають на зв'язку одночасно (вебінар, відеоконференція тощо) та асинхронний, коли кожен учасник процесу працює в різний час (чати, форуми тощо).

Згідно наказу щодо організації дистанційного навчання [6], існують два варіанта його реалізації, а саме:

1) дистанційне навчання як окрема форма здобуття освіти;

2) застосування технологій дистанційного навчання за будь-якої форми здобуття освіти (очної, заочної, екстернатної). Тобто студенти навчаються частково на оффлайн заняттях та частково онлайн. Саме за поєднанням очної форми навчання та технологій дистанційного навчання з'явився термін «змішане навчання» (blended learning).

Проте термін «змішане навчання» має різні трактування у науково-педагогічній літературі, загалом це організація освітнього процесу, що поєднує застосування технологій дистанційного навчання на очній формі.

Визначимо основні особливості системи змішаного навчання: активне використання цифрових технологій задля пошуку нового матеріалу і отримання нових знань; поєднання різних підходів, способів подачі матеріалу та видів роботи (частину інформації відводять на спільне опрацювання, частину на самостійне вивчення).

Треба зауважити, що змішане навчання не тотожне онлайн навчанню. Онлайн навчання не передбачає особистої комунікації між здобувачами освіти та педагогом в аудиторії. Це водночас його основна перевага і недолік у порівнянні зі змішаним навчанням. Адже майбутні вчителі, які навчаються онлайн, не мають можливості особисто спілкуватись і розвивати навички роботи в команді наживо. Натомість система змішаного навчання дозволяє вирішити цю проблему онлайн.

Розглянемо основні компоненти змішаного навчання: живе спілкування, онлайн контент (самостійне навчання), співпраця (робота з однокласниками та педагогом), оцінка (студенти стежать за прогресом, педагоги оцінюють їх знання), додаткові матеріали.

Водночас, дослідник В. Пурніма [10] виокремлює три провідні складові змішаного навчання (рис. 1).

Слід зазначити, що змішана форма навчання має складові дистанційної форми (навчання через Інтернет). Але вимоги та стандарти традиційної форми навчання є давно визначеними, проте

дистанційна форма навчання є наразі ще недостатньо дослідженою складовою освітнього процесу.

Рис. 1. Провідні складові змішаного навчання за визначенням В. Пурніма [10]

Слід зазначити, що змішана форма навчання має складові дистанційної форми (навчання через Інтернет). Але вимоги та стандарти традиційної форми навчання є давно визначеними, проте дистанційна форма навчання є наразі ще недостатньо дослідженою складовою освітнього процесу.

З огляду на це, дистанційна та змішана форма навчання мають суміжний цифровий компонент, де всі учасники навчального процесу повинні мати високий рівень цифрових компетентностей.

Як відомо, нещодавно було представлено проєкт нового освітнього стандарту «Нова українська школа» [4]. До понятійного апарату цього документу, відповідно до сучасних вимог, включено ключові компетентності та наскрізні вміння сучасної людини. Тож серед груп ключових компетентностей та наскрізних вмінь виділено інформаційно-цифрову компетентність, спілкування іноземними мовами. На нашу думку, вони є основою для успішної самореалізації майбутніх учителів іноземних мов [8, с. 171].

У наданому документі [4] зазначено, що інформаційно-цифрова компетентність включає інформаційну й медіа-грамотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, уміння працювати з базами даних, навички безпеки в Інтернеті та кібербезпеці, розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо), а також використання ІКТ для роботи [4, с. 11]. Тож, смислове поле поняття «інформаційно-цифрова компетентність» виділяє саме цифрові аспекти знань, умінь, навичок і ставлень [1, с. 13].

Саме тому майбутній учитель іноземних мов повинен уміти не тільки ефективно використовувати наявні цифрові технології, користуватися різними текстовими та графічними редакторами, засобами обробки інформації, програмами для

створення електронних презентацій, а й освоювати нові сучасні мобільні додатки для вивчення іноземних мов. Ми пропонуємо наступні:

Mondly – мобільний додаток, що надає можливість студентам покращити вимову, слухаючи діалоги носіїв мови;

LingBe – мобільний додаток, щоб удосконалити мову – щоденна практика з її носіями та іншими користувачами;

Simpler – мобільний додаток, що допомагає майбутнім учителям іноземних мов вивчати нові слова, слухати аудіювання, розбиратися у граматиці;

ELSA – мобільний додаток як персональний мовний тренер, розроблений фахівцями в галузі комунікації, що допомагає майбутнім учителям іноземних мов покращити вимову при вивченні англійської мови.

Крім цього, майбутній вчитель іноземних мов має приділяти особливе значення формуванню і розвитку власної цифрової грамотності та необхідних цифрових навичок, що в цілому визначає цифрову компетентність сучасного вчителя.

Отже, вперше в історії України Міністерство цифрової трансформації провело загальнонаціональне дослідження «Цифрова грамотність населення України» у 2019 році.

Тож, у ключових висновках, які отримали після опитування населення України з цифрової грамотності, засвідчено, що досить висока частка українців не володіють базовими цифровими навичками, а саме 37,9% українців у віці 18–70 років мають цифрові навички на рівні нижче середнього, ще 15,1% взагалі не володіють ними.

Таким чином, 53% населення України за методологією оцінки цифрових навичок, яка застосовується Європейською комісією, знаходяться нижче позначки «середній рівень». Проте 61,4% молоді у віці 18–29 років, 47% мешканців України у віці 18–70 років, 67,5% дітей середнього та старшого шкільного віку (10–17 років) та 65% людей з вадами слуху зацікавлені в навчанні цифрових навичок згідно дослідженню Міністерство цифрової трансформації України (рис. 2, 3).

Рис. 2. Рівень цифрових навичок у населення України [7, с. 8]

Рис. 3. Рівень зацікавленості в навчанні цифрових навичок у населення України [7, с. 14]

У ході дослідження, спираючись на опитування Міністерства цифрової трансформації України та визначення поняття інформаційно-цифрової компетентності, нами було обґрунтовано і пропонувано педагогічну умову її формування, а саме – *підвищення рівня цифрової грамотності майбутніх учителів іноземних мов.*

Пілотне дослідження цієї педагогічної умови здійснювалася нами під час карантинних обмежень у дистанційній формі навчання на платформі Zoom у 2020–2021 році. Пілотне анкетування, яким були охоплені студенти 4 курсу навчання у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди у блоці запитань про цифрові технології у процесі навчання іноземних мов, показало, що 42,2% майбутніх учителів вважають, що мають недостатньо високий рівень володіння цифровими технологіями (рис. 4).

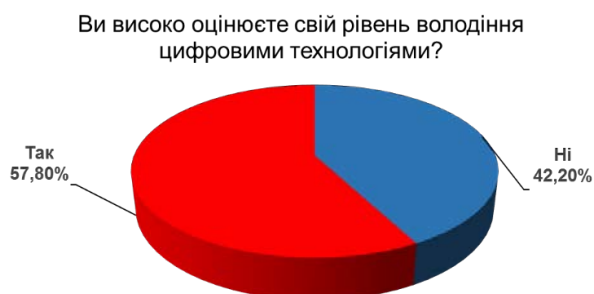

Рис. 4. Отримані результати у ході пілотного анкетування щодо рівня володіння цифровими технологіями у процесі навчання іноземних мов

Проте 95,7% майбутніх учителів іноземних мов зацікавлені у підвищенні рівня своєї цифрової грамотності (рис. 5), що є вагомим підтвердженням необхідності формування інформаційно-цифрової компетентності майбутніх учителів іноземних мов.

У зв'язку з цим, реалізація пропонованої педагогічної умови передбачала організацію доступу до освітніх серіалів з іноземної мови на національній онлайн-платформі з цифрової грамотності та фінального тестування для перевірки отриманих знань, умінь, навичок. Нова форма

навчання – освітні серіали – це органічне поєднання навчання і розваг. Це новий підхід до освітніх процесів під назвою «едьютейнмент» [5].

Чи хотіли б ви підвищити свій рівень цифрової грамотності?

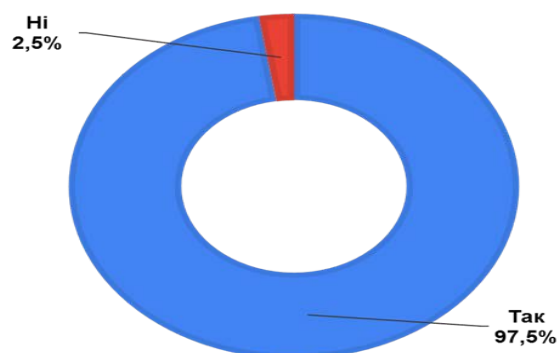

Рис. 5. Отримані результати у ході пілотного анкетування щодо зацікавленості майбутніх учителів у підвищенні рівня цифрової грамотності

На сайті Міністерства освіти та науки України щодо організації дистанційного навчання педагогам рекомендують пройти саме таку форму навчання, яка представлена освітніми серіалами, вона є ефективною, дозволяє отримувати високу мотивацію до набуття нових знань, умінь і навичок [3].

Для реалізації пропонованої нами педагогічної умови на платформі «Дія. Цифрова освіта» в категорії «Освітні серіали» для вчителів, які доступні на онлайн-платформі 24/7 (цілодобово), майбутні вчителі іноземних мов переглядали оглядові освітні серіали цієї категорії, виконували певні завдання, отримували цифрові знання, уміння, навички, які вони зможуть зреалізувати у своїй подальшій професійній діяльності.

Окреслимо кілька з них. Першим був оглядовий освітній серіал «Карантин: онлайн-сервіси для вчителів», що спрямований на вдосконалення умінь і навичок розв'язання проблем у цифровому середовищі та навчання впродовж життя майбутніх учителів іноземних мов.

У цьому серіалі майбутні вчителі іноземних мов навчилися здійснювати іншомовну комунікацію з майбутніми учнями; користуватися онлайн-сервісами для створення іншомовних вправ; створювати відеоконференції; збирати файли з домашніми роботами; ставити оцінки онлайн; контролювати виконання завдань з іноземної мови; використовувати соціальні мережі для навчальної мети; створювати контрольні роботи (тести, завдання); надавати консультації учням; створювати віртуальну вчительську кімнату.

Другий оглядовий освітній серіал «Інтерактивне навчання: інструменти та технології для цікавих уроків» був спрямований на вдосконалення комунікативної компетенції та взаємодії

у цифровому суспільстві майбутніх учителів іноземних мов.

У цьому серіалі здобувачі освіти навчилися застосовувати інтерактивні формати уроків; створювати та керувати онлайн-класами; автоматизувати розсилку та перевірку домашніх завдань; працювати із учнями дистанційно; використовувати відеоконференцзв'язок для уроків; використовувати Microsoft Teams та додатки Apple для навчального процесу.

Третій оглядовий освітній серіал «Цифрові навички для вчителів» був спрямований на вдосконалення цифрових навичок майбутніх учителів іноземних мов.

Тут майбутні педагоги навчилися вести Google Календар; використовувати соцмережі (Facebook) як інструмент навчання; використовувати Google Документи у роботі з іншомовними вправами; шукати відео з іноземної мови на Youtube (приклади Youtube каналів: Speak English With Misterduncan, bbclearningenglish, VOA Learning English, Learn English with EnglishClass101.com, Anglo-Link); створювати Google Форму для опитування; адмініструвати завдання онлайн; застосовувати інтерактивний формат з іноземної мови, щоб втримувати інтерес учнів на заняттях.

Отже, після перевірки отриманих знань засобами тестування, майбутні вчителі іноземних мов отримали три електронні сертифікати, які підтвердили, що вони повністю пройшли курс обсягом 0.1 кредиту ЄКТС та успішно склали фінальне тестування на Національній платформі з цифрової грамотності та стали сучасними вчителями.

Тож після перегляду оглядових освітніх серіалів на платформі «Дія. Цифрова освіта», майбутні вчителі іноземних мов, які отримали потужний дидактично-цифровий інструментарій для подальшої професійної діяльності, пройшли опитування, де вже 85,7% майбутніх учителів високо оцінили свій рівень володіння цифровими технологіями (рис. 6), що є основою для формування інформаційно-цифрової компетентності.

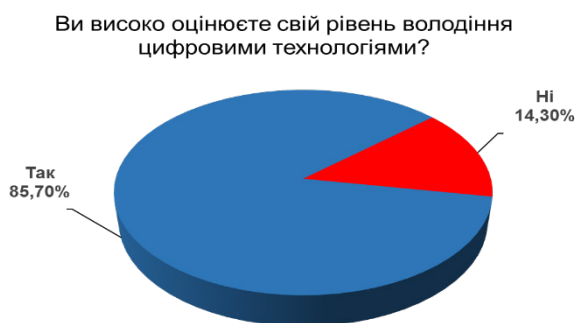

Рис. 6. Результати анкетування студентів після перегляду оглядових освітніх серіалів у категорії «для вчителів» на платформі «Дія. Цифрова освіта»

Висновки. Наприкінці дослідження ми дійшли висновку, що запропонована нами педагогічна умова – підвищення рівня цифрової грамотності майбутніх учителів іноземних мов в умовах дистанційної та змішаної освіти – для формування інформаційно-цифрової компетентності є необхідною, важливою. Її реалізація пройшла ефективно, про що свідчать результати опитування та відгуки студентів після завершення перегляду всіх трьох освітніх серіалів у категорії «для вчителів» на порталі «Дія. Цифрова освіта». Зокрема, після перегляду більшість студентів високо оцінили свій рівень володіння цифровими технологіями, що свідчить про динаміку у порівнянні з попереднім дослідженням. Тому сформована інформаційно-цифрова компетентність дозволить майбутнім учителям іноземних мов бути конкурентоспроможними на ринку праці в складних умовах сьогодення. З огляду на це, на нашу думку, досить перспективними вбачаються подальші дослідження проблеми формування інформаційно-цифрової компетентності майбутніх учителів іноземних мов в умовах дистанційної та змішаної освіти

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гаврілова Л. Г., Топольник Я. В. Цифрова культура, цифрова грамотність, цифрова компетентність як сучасні освітні феномени. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. Т. 61. Вип. 5. С. 1–14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2017_61_5_3 (дата звернення: 21.12.2021)
2. Дистанційна освіта. *Міністерство освіти і науки України* : вебсайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/distancijna-osvita> (дата звернення: 04.01.2022)
3. Дистанційне навчання. *Міністерство освіти і науки України* : вебсайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/distancijne-navchannya> (дата звернення: 24.12.2022)
4. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи / Л. Гриневич та ін. ; за заг. ред. М. Грищенка. Київ, 2016. 40 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-ompresed.pdf> (дата звернення 10.01.2022)
5. Організація дистанційного навчання в системі позашкільної освіти. Практичні поради для педагогів / *Міністерство освіти і науки України*. 2020. 8 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pozashkilna/2020/Destantsiyne%20navchannya/Orhanizatsiya%20dystantsiynoho%20navchannya.pdf> (дата звернення: 30.11.2021)
6. Про затвердження Положення про дистанційне навчання : Наказ Міністерства освіти і науки України від 25 квітня 2013 р. № 466. / *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text> (дата звернення: 10.12.2021)
7. Цифрова грамотність населення України : звіт / *Міністерство цифрової трансформації*. 2019. URL: https://osvita.dia.gov.ua/uploads/0/585-cifrova_gramotnist_naselenna_ukraini_2019_compressed.pdf (дата звернення: 15.12.2021)

8. Черненко А.В. Інформаційно-цифрова компетентність майбутніх учителів іноземної мови як ключова вимога «Нової української школи». *Теорія та методика навчання та виховання*. 2019. № 47. С. 169–178. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/methodics/article/view/2883>

9. Holubnycha L., Kostikova I., Sytnykova Y., Melnikova T., Guzenko N., Dorozhko A. (2021). Information technology implementation in on-line teaching and

learning: staff and students' attitude. *Journal of Theoretical and Applied Information Technology*. 99(21), 4958–4968. URL: <http://www.jatit.org/volumes/Vol99No21/4Vol99No21.pdf> (дата звернення: 08.01.2022)

10. Purnima V. Blended Learning Models. URL: <http://www.purnima-valiathan.com/wp-content/uploads/2015/09/Blended-Learning-Models-2002-ASTD.pdf> (дата звернення: 05.01.2022)